

PEDAGOGŲ IR TĖVŲ BENDRADARBIAVIMAS UGDANT AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMĄ TURINČIUS VAIKUS

Jūratė Kazlauskienė, ikimokyklinio ugdymo mokytoja

Šilutės lopšelis-darželis „Žvaigždutė“

Aurelija Valaitienė, lektorė

Klaipėdos valstybinė kolegija

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v0iVI.192>

Anotacija

Daugelio autorių požiūriu pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus yra reikšmingas ir reikalingas procesas. Gilinantis į pedagogų ir tėvų bendradarbiavimą ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus atskleidžiamos įvairios bendradarbiavimo problemos. Todėl išsikeltas probleminis klausimas, į kurį bandoma atsakyti – kaip vyksta bendradarbiavimas tarp pedagogų ir tėvų ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus. Atliekant tyrimą buvo pasirinkti šie tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, struktūrizuotas interviu, kokybinė tyrimo rezultatų analizė.

Straipsnyje nurodoma pedagogų ir tėvų partnerystės esmė ir prasmė, pagrindinių bendradarbiavimo nuostatų visuma, teoriniu ir praktiniu aspektu. Pedagogų nuomone, tėvų įtraukimui į ugdymo procesą priimtinausios ir dažniausiai naudojamos bendradarbiavimo formos yra šios: individualūs pokalbiai ir susitikimai, bendri renginiai, šventės ir išvykos, šiek tiek rečiau ugdomosios veiklos ir susirinkimai. Pedagogai nurodo tokius bendradarbiavimo metodus ir priemones, susijusias su autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų tėvais: įvairūs susitikimai, pokalbiai, susirašinėjimas elektroniniais laiškais, ugdymosi pasiekimų vertinimas ir aptarimas.

Pagrindiniai žodžiai: autizmo spektro sutrikimas, tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas, ugdymas.

Įvadas

Temos aktualumas. Autizmo spektro sutrikimas, dar vadinamas autizmu. Šis sutrikimas pasireiškia ankstyvojoje vaikystėje. Autizmo spektro sutrikimą nėra lengva atpažinti. Jis pasireiškia: sutrikusia socialine komunikacija, ribotų interesų buvimu ir pasikartojančiu elgesiu (Fett-Conte, Bassolani-Martins, Avanso Rosan, 2014). Šiuolaikiniame pasaulyje autizmo spektro sutrikimo tema yra plačiai žinoma, tačiau Lietuvoje šia tema mažai kalbama (Juchnevičienė, Mačiulienė, Juškytė, 2014). Autizmo spektro sutrikimai yra nevienalytė neurologinio vystymosi būklių grupė, pasižyminti nuolatiniiais daugialypės socialinės komunikacijos ir sąveikos trūkumais (Aleksienė, Zvicevičienė, 2008). Autizmo spektro sutrikimo kilimo priežastys lieka neaiškios iki šių dienų (Grecucci, Siugzdaite, Job, 2016). Autizmo spektro sutrikimas gali sukelti didelių socialinių, bendravimo ir elgesio problemų. Vaikai turintys šį sutrikimą geba bendrauti, elgtis tinkamai ir mokytis, tačiau skirtingai nei dauguma kitų žmonių, vieniems reikia kasdieniniame gyvenime daugiau pagalbos, o kitiems - mažiau. Tik darnus pedagogų, tėvų ir specialistų bendradarbiavimas gali padėti vaikams sėkmingai socializuotis visuomenėje (Encarnacion, Pozo, 2014). Pedagogai ir tėvai yradvi sąsajos, kurios atsakingos už mažo vaiko auklėjimą ir paruošimą savarankiškam gyvenimui. Jų bendradarbiavimas yra itin svarbus ir reikalingas, kadangi pedagogai ir tėvai tik dirbdami kartu gali pasiekti puikių rezultatų. Puikūs pedagogų ir tėvų tarpusavio santykiai gali sustiprinti tėvų ir ikimokyklinio ugdymo institucijos bendradarbiavimą tarpusavyje, o tai labai svarbu, siekiant bendrų tikslų. Visa tai ir pagrindžia pasirinktos temos aktualumą.

Tyrimo problema: kaip vyksta bendradarbiavimas tarp pedagogų ir tėvų ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus.

Tyrimo objektas – pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti pedagogų ir tėvų bendradarbiavimą ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai atskleisti pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo ypatumus ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus.

2. Empiriškai nustatyti pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo formas ir metodus ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, struktūrizuotas interviu, kokybinė tyrimo rezultatų analizė.

1. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus teorinė analizė

1.1. Autizmo spektro sutrikimo apibrėžtis, priežastys ir būdingiausi požymiai

Autizmo sąvoką kilusi iš graikų kalbos, žodžio *autos*, pirmą kartą paminėjo ir aprašė psichiatras Bleuleris Eugenias 1911 metais. Analizuodamas ir aprašydamas autizmo spektro sutrikimą jis nurodė, kad autizmo spektro sutrikimą turintis žmogus yra uždaras, turi savą „pasaulį“, išgyvenimus ir į juos dažnai nugrimzdantis. Ankščiau autizmo sąvoka nebuvo vartojama, vietoje jos buvo vartojama – šizofrenijos sąvoka. Tuo metu toks sąvokų vartojimas leido suvokti du skirtingus sutrikimus (Klimavičius, 2015). Ankščiau buvo manoma, kad autizmo spektro sutrikimas yra pakankamai sunkus emocinis sutrikimas arba schizofrenija. Baron-Cohen (2011) teigimu turėtume sujungti klasikinį autizmą ir autizmą derantį su pakankamai aukštu intelektu bei Aspergerio sindromu, kad gautume – autizmo spektrą. Mickevičienė, Šinkariova, Perminas (2009) teigimu, autizmo spektro sutrikimas yra pakankamai plataus spektro sutrikimas, kurį sukelia biologiniai, genetiniai, organiniai veiksniai. Nėra aišku, kokios yra autizmo spektro sutrikimo pasireiškimo priežastys. Autizmo spektro sutrikimo diagnozė nustatoma jau ankstyvajame amžiuje. Autizmo diagnozė nustatoma šešiams iš tūkstančio vaikų, dažniausiai nustatomaberniukams. Šiai dienai tampa aišku, kad tam tikra genų kombinacija gali įtakoti autizmo spektro sutrikimo atsiradimą. Mokslininkai atsakymų ieško nuolatos, spėjimų daug, bet klausimų dar daugiau (Pilkauskienė, 2008). Kita vertus, autizmo spektro sutrikimas įtakoja ir tai, kad vaikas nustoja įgyti įgūdžius būdingus jo raidai arba praranda jau turimus įgūdžius. Baron-Cohen (2011) teigė, kad vaikai turintys autizmo spektro sutrikimą susidomi neįprastais daiktais, vėlai ima kalbėti, prasti turimi socialiniai gebėjimai, turi ribotą vaizduotę, būdingas užsisklendimas savyje. Kiti vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimą – geba bendrauti, bet nepalaiko akių kontakto. Pastebimi ir tokie požymiai: vaikai turi puikius gebėjimus skaičiavimo srityje, geba tiksliai atkartoti lėktuvų tvarkaraščius, traukinių tvarkaraščius, greitai juos įsimena. Labai greitai išmoksta užsienio kalbas, perpranta gramatiką, įsimena žodžius, nors iki tol jam sunkiai sekėsi pačiam kalbėti, komunikuoti (Baron-Cohen, 2011). Vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimą, gali savo išvaizda niekuo nesiskirti nuo kitų vaikų, tačiau dažnai žmogui žiūrint iš šalies jie atrodo keisti: užsitarę, grubūs, nebendraujantys su vaikais ar jų aplinkoje esančiais žmonėmis. Kontaktas su aplinkiniais yra ribotas, sudėtingas. Autizmo spektro sutrikimas riboja bendravimą, komunikavimą įgūdžių įsisavinimą. Pasak Ivoškuvienė, Urbutytės (2008), „autizmo spektro sutrikimą turinčiais asmenimis labai domimasi, tačiau iki šiol lieka daug neaiškumų. Pagrindiniai autizmo spektro požymiai yra skiriami šie: vaikas negeba atjausti; suvokti kitų emocijų; jausmų; elgesio; atrodo užsitarę savyje; nesiekia draugystės su kitais bendraamžiais; pasireiškiantis abejingumas; empatija; itin sunku suprasti verbalinį ir neverbalinį bendravimą. Bendravimo procese nenaudoja akių kontakto, savo veido išraiškos, gestų kalbos ir kūno kalbos, susiduriama su veiklos atlikimo problema, vaikas dažnai ploja rankomis, siūbuoja, greitai sukasi vietoje, jautriai reaguoja į triukšmą, kvapus, prisilietimus, vaizdinius dirgiklius.

Nelieka abejonių, kad, autizmo spektro sutrikimas yra vienas iš sudėtingesnių raidos sutrikimų egzistuojančių pasaulyje. Šio sutrikimo paplitimas kas dieną didėja. Pastebima, kad įvairiuose informaciniuose šaltiniuose pradedama vartoti sąvoka – „autizmo epidemija“. Visi skaičiai parodantys, kiek pasaulyje yra vaikų turinčių autizmo spektro sutrikimą nėra labai tikslūs, kadangi ne visiems yra patvirtintas šis sutrikimas. Galima apytiksliai suskaičiuoti, kiek iš viso yra vaikų, kuriems nustatyta autizmo spektro sutrikimo diagnozė, o kiek dar nenustatyta. Visa tai atskleidžia dar vieną problemą, kurią reiktų išspręsti, kadangi kuo ankščiau vaikui nustatoma diagnozė, tuo ankščiau jam galima padėti (Nacionalinė švietimo agentūra, 2016).

Taigi, autizmo spektro sutrikimas - įvairiapusis raidos sutrikimas, išryškėjantis ankstyvajame amžiuje ar tik vaikui paaugus. Jo atsiradimą gali įtakoti genetika, dirvožemio ar oro užterštumas cheminėmis medžiagomis, tam tikrų medžiagų organizme stoka, maisto perdirbimas ir kt. Autizmo sutrikimas pasireiškia kalbos ir bendravimo, elgesio sunkumais, pojūčių, mąstymo, vaizduotės

sutrikimais, socialinių gebėjimų ir interesų stoka. Šis sutrikimas veikia visą vaiko veiklą - verbalinę ir neverbalinę komunikaciją, socialinės sąveikos su kitais asmeinis kokybę. Neapibrėžtas sutrikimo gydymas ar jos eigos švelninimas reikalingas tam, kad vaikas, o paskui žmogus galėtų kiek įmanoma socialiai pilnavertiškai gyventi.

1.2. Bendradarbiavimo ypatumai ugdant vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimą

Francescon Cittolin (2018) teigimu, bendradarbiavimas - platus bendradarbiavimo tinklas. Viena iš sėkmės formų. Įrankis, padedantis siekti užsibrėžtų, bendrų tikslų. Šavrina, Grundey, Berzina (2008) nuomone, bendradarbiavimas vyksta tik tada, kai du ar daugiau asmenų siekia bendro tikslo ar tikslų. Taigi, apskritai bendradarbiavimas reiškia, bet kokią bendro pobūdžio veiklą tarp žmonių.

Bendradarbiavimo nuostatas atrandame įtvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme ir švietimo ministro įsakymuose ir kituose Lietuvos Respublikos išleistuose teisės aktuose. Reikėtų pabrėžti, kad Lietuvoje yra skatinama bendradarbiauti, siekiant vaiko gerovės. Šiuose teisės aktuose įtvirtintos įvairios nuostatos nuo to, kokių kryptų reikia laikytis dirbant su vaiku iki to, kaip turi atrodyti bendras specialistų darbas. Taigi, kas skatina bendradarbiavimą? Bendradarbiavimą skatina tam tikri veiksniai: aktyvus tėvų dalyvavimas, vieningumas komandiniame darbe, aktyvus vaiko dalyvavimo skatinimas, ugdytojų dėmesys vaikui ir jo problemoms, draša kreipiantis pagalbos į specialistus, kitoks tėvų požiūris į vaiko turimus sunkumus, specialistų įsitraukimas, puikiai veikiantis partnerystės tinklas, atsakingas požiūris į vaiko sunkumus, operatyvus reagavimas į juos, specialistų aukšta kvalifikacija, gebėjimas dirbti komandoje, tarpusavio funkcijų tinkamas paskirstymas komandoje, nuolatinis komandinių ryšių palaikymas (Kairienė, 2010). Visa tai priartina bendradarbiaujančias puses prie bendrų tikslų įgyvendinimo, teisingo tarpusavio ryšio kūrimo, partnerystės užtikrinimo. Tik bendra veikla, tarpusavio bendradarbiavimas gali duoti norimų rezultatų. Todėl, siekiant vaiko gerovės yra būtinas bendradarbiavimas tarp pedagogų, specialistų ir šeimos (Burvytė, 2019). Vaiko ugdymosi poreikių patenkinimas be specialistų įsikišimo ir bendradarbiavimo nėra įmanomas. Bendradarbiavimą skatina suvokimas ir noras padėti vaikui. Dažnai vaiko vaiko sutrikimus pastebi ne tėvai, bet pedagogas. Pedagogas, kiekvieną rytą dirbdamas su ugdytiniais, perteikia jiems žinias, formuoja įvairias kompetencijas, bendrauja su jais, įtraukia juos į ugdymo proceso eigą. Pedagogas taip pat pastebi ir ugdytinių ugdymosi pasiekimus ar galimybes, ir supranta, kad ne visų ugdytinių ugdymosi galimybės yra vienodos. Suvokdamas, kad vaikas turi sutrikimų, pedagogas gali kreiptis pagalbos. Šiuo atveju pedagogas ieško pagalbos savo ugdymo įstaigoje ar kreipiasi į kitas institucijas. Įvairių specialistų ir kompetentingų pedagogų komisija gali duoti teigiamų rezultatų analizuojant ir vertinant vaiko ugdymosi galimybes, poreikius (Švietimo metodinės rekomendacijos, 2010). Pedagogai pasirenka įvairias bendradarbiavimo su ugdytinių tėvais formas: tėvų susirinkimai, tėvų švietimas, išvykos, individualus darbas, šventės, susirašinėjimas, renginiai, specialistų konsultacijos (Gustaitienė, Širiakovienė, 2020). Tenkinant vaiko ugdymosi poreikius ugdymo įstaigoje dirbantys pedagogas ir kiti specialistai suburiami į komandą. Vieno vienintelio ir visiems pritaikomo bendradarbiavimo modelio – nėra. Kiekvienos ugdymo įstaigos, vaikų poreikių ir galimybių skirtumai įgalina sukurti ne vieną bendradarbiavimo modelį ar jo struktūrą (Miltenienė, 2005). Bendradarbiavimo kryptys gali būti dvi: vidinė ir išorinė. Vidinė kryptis apima visus skirtingos specializacijos žmones, kurie dirba ugdymo įstaigoje, o išorinė kryptis apima įvairius specialistus, dirbančius skirtingose institucijose. Šių specialistų bendradarbiavimas tarpusavyje ir duoda pakankamai gerus rezultatus ateityje, siekiant vaiko ugdymosi poreikių patenkinimo (Vaicekauskienė, 2003). Kairienė (2010) analizuodama komandos narių bendradarbiavimą nurodo, kad bendradarbiaujant su vaiko šeima specialistai dažniausiai naudoja šias bendradarbiavimo formas: konsultaciją ir tiesioginį bendravimą su vaiku. Jos metu specialistai išsamiai paaiškina susiklosčiusią situaciją, atsako į tėvams rūpimus klausimus, o klausimų būna labai daug ir įvairių. Informacijos pateikimas tėvams apima šiuos būdus: pademonstruoja arba išsamiai paaiškina, kokie veiksmai bus atliekami vienu ar kitu momentu, pasiūloma tėvams perskaityti informacijos šaltinius, kurie supažindina tėvus su susiklosčiusią situacija. Specialistai taip pat vertinimo metu supažindina tėvus su gautais vertinimo rezultatais, nurodo, vaiko problemą. Tėvams pateikiama informacija susijusi su

vaiko raida, teikiamos įvairios suformuotos rekomendacijos, kurios taikomos ne tik ugdymo įstaigoje, bet ir vaiko namuose. Specialistai nurodo, kad tam, kad pagalba vaikui būtų teikiama yra reikalingas tėvų noras bendradarbiauti, problemos suvokimas ir supratimas, kad problemą reikia spręsti, aktyvus dalyvavimas ugdymo procese, bendri lūkesčiai vaiko atžvilgiu. Specialistų bendradarbiavimas remiasi modeliu, kuris nukreiptas į informacijos keitimąsi vienas su kitu, konsultacijas, problemos ar problemų aptarimą, vaiko įgūdžių formavimą, tęstinumą. Kalyva (2013), analizuodama tėvų, kurių vaikai turi autizmo spektro sutrikimą, pabrėžia, kad specialistai ir tėvai turi bendradarbiauti tarpusavyje, norėdami suteikti visapusišką pagalbą vaikui. Tėvai traktuojami kaip partneriai, konsultantai, vaiko globėjai ir rėmėjai. Tėvai, bandydami padėti, dažnai siekia dirbti kartu su specialistais ir jų vaikai dažniausiai įveikia sunkumus, todėl, svarbu padidinti tėvų savarankiškumą ir skatinti jų įsitraukimą į sprendimų priėmimą. Jungtinėje Karalystėje vaikui pagalba teikiama taikant intervencijas ir tėvų mokymo programą, į kurią įtraukiamos vaiko elgesio analizės, vaiko draugų ratas, vaiko kalba, kasdienio gyvenimo įgūdžių ugdymas, ankstyvojo ugdymo programa, speciali vaiko adaptacijos programa, įvairios terapijos, susijusios su muzika, paveikslėlių sistema, autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų ugdymo programa. Jungtinėje Karalystėje pedagogai intensyviai ir kruopščiai įsigilina į kiekvieną problemą ir bando įveikti visus sunkumus kartu priimant į komandą: vaiko tėvus ir kitus specialistus. Tačiau, Jungtinėje Karalystėje autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų pagalbos teikimas priklauso ir nuo ugdytinio intelekto. Ugdymo forma skiriama atsižvelgus į švietimo įstaigos specialistus, jų patirtį nei nuostatas. Ugdymo metu išskylančios problemos ir neaiškumai sprendžiami siunčiant vaiką vertinimui. Visa ugdymo įstaiga skatinama ugdymo aplinką pritaikyti pagal ugdytinio poreikius. Teikiant pagalbą ar ugdant, autizmo sutrikimą turintį vaiką, Jungtinėje Karalystėje yra taikomos tokios nuostatos:

- Reikia suprasti autizmo spektro sutrikimui būdingas savybes;
- Reikia turėti žinių apie autizmo spektro sutrikimą;
- Gebėti atpažinti autizmo spektro sutrikimą ankstyvoje fazėje ir taikyti intervenciją;
- Reikia aktyviai bendradarbiauti su tėvais, teikti jiems pagalbą sudarant pagalbos šeimai planą;
- Į ugdymo procesą įtraukti vaiką, atsižvelgiant į jo nuomonę;
- Reikia bendradarbiauti su kitomis institucijomis padėsiančiomis įgyvendinti intervenciją (Skučaitė, Karmazė, 2011).

Danijoje pagalbą teikia Nacionalinis autizmo centras, kuris priklauso socialinių reikalų ministerijai. Šis centras užtikrina kokybišką pagalbą asmenims, kuriems pripažintas autizmo spektro sutrikimas. Jis renka informaciją apie autizmo spektro sutrikimą arba ją kuria, remiasi ir kitų valstybių patirtimi, stebi tyrimuose užfiksuotus duomenis, atnauja, pateikia įvairius straipsnius, projektus, bendradarbiauja su kitomis užsienio ar Danijos valstybinėmis institucijomis, organizacijomis, kaupia duomenų bazėse įvairią medžiagą, literatūrą, šaltinius, leidžia: brošiūras, lankstinukus, vaizdo medžiagą, knygas autizmo spektro sutrikimo tema, rengia ir organizuoja paskaitas tėvams apie autizmo spektro sutrikimą. Manoma, kad labai mažai dėmesio skiriama autizmo spektro diagnozės tikslinimui, o didžiausias dėmesys skiriamas ugdymo strategijų paieškoms. Autizmo spektro sutrikimą turintys vaikai Danijoje dažniausiai ugdomi specializuotose ugdymo institucijose ir jam tenka vieno specialisto priežiūra. Nežiūrint į šią problemą, Danijoje atrandama daug gerų patirčių, ugdymo programų, padedančių suvokti, kaip dirbti su autizmo spektro sutrikimą turinčiais vaikais (Ališauskas, Ališauskienė, Gerulaitis, Kaffemanienė, Melienė, Miltenienė, 2011). Taigi, svarbiausias pedagogui ugdančiam autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus uždavinys – žinių, bendravimo įgūdžių, gyvenimo įgūdžių formavimas vaikams. Kiekvienam vaikui turinčiam autizmo spektro sutrikimą turi būti sudaroma ugdymo programa, kuri orientuota į aplinkos kūrimą, kalbos ugdymą, bendravimo skatinimui, tikslų nustatymą ir sekimą. Pastebima, kad autizmo spektro sutrikimą turintys vaikai bendraudami su gyvūnais ar dalyvaudami veiklose su jais jaučiasi labai gerai, gyvūnai vaikams padeda įveikti autizmo spektro sutrikimo simptomus, pvz., geriau vaikai miega, tampa ramesni, labiau susikaupia, pradeda bendrauti. Manoma, kad pedagogai ir specialieji pedagogai daro didžiausią įtaką bendradarbiavimo efektyvumui ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus. Trūksta tyrimų, susijusių su pedagogų, tėvų, specialiųjų pedagogų bendradarbiavimu. Trūksta ir jų požiūrių analizės apie bendradarbiavimą, tenkinant vaiko ugdymo poreikius (Miltenienė, 2004). Pedagogai, vaiko tėvai

ir specialistai daro didžiausią įtaką bendradarbiavimo efektyvumui ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus. Specialistai yra svarbūs, bet svarbūs šiuo atveju yra ir vaiko tėvai. Dažnai pedagogas ir specialistas tėvams paskiria vykdytojų vaidmenį arba įvardija tai – partneryste. Reikia tėvus įtraukti ne tik į ugdymo procesą, bet ir ugdymo įstaigos bendruomenės gyvenimą, jeigu informaciją perduota bus iš ugdymo įstaigos tėvams, siekiamo bendradarbiavimo čia nebus, nes tėvai bus tik įpareigojimų vykdytojai, pareiškiantys savo prieštaravimus savo lūkesčius (Miltenienė, 2004). Europoje, švietimą reglamentuojančiose dokumentuose, bendradarbiavimas ugdymo procese laikomas vertybe, siekiamybe, priemone tam tikriems tikslams pasiekti. Bendradarbiavimas tarpusavyje suteikia galimybę pakeisti ugdymo dalyvių įsitikinimus, nuostatas, skatina tarpusavio informacijos dalinimąsi, naujų žinių įsisavinimą (Miltenienė, 2005).

Apibendrinant galima teigti, kad bendradarbiavimas yra vertybė, kuri laikoma, kaip priemone tam tikriems tikslams pasiekti. Vaiko ugdymosi poreikių patenkinimas be specialistų įsikišimo ir bendradarbiavimo nėra įmanomas, todėl tėvų, pedagogų ir specialistų bendradarbiavimas yra labai svarbus ir reikalingas. Bendravimas laikytinas vienas iš pagrindinių žmogaus gebėjimų, vertybių, kurios turėtų būti vertinamos.

2. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus tyrimo rezultatų analizė

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimo proceso dalyviai. Tyrimas buvo atliktas 2021 metais. Siekiant iširti pedagogų ir tėvų bendradarbiavimą ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus buvo parengtas tyrimo instrumentas: interviu klausimynas pedagogams. Remiantis sudarytu klausimynu buvo apklausti šeši ikimokyklinio ugdymo pedagogai, ugdantys autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus. Tyrimo dalyviai buvo atrenkami remiantis vienu iš netikimybinės atrankos tipu, t.y patogiają atranka. Buvo pasirenkami tie generalinės aibės vienetai, kurie buvo lengvai prieinami. Tyrime dalyvavusiems informantams yra suteikiama koduotė. Tyrime dalyvavę informantai pažymėti raidėmis: A, B, C, D, E ir F.

Atliekant tyrimą buvo pasirinkti šie **tyrimo metodai**: mokslinės literatūros analizė, struktūrizuotas interviu, kokybinė tyrimo rezultatų analizė. Remiantis parengtu kokybinio tyrimo klausimynu, buvo renkami tyrimo duomenys. Tiriamiesiems pateikti atviri klausimai suteikė galimybę suvokti pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo ypatumus, ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus. Gauti tyrimo rezultatai išanalizuoti ir susisteminti, naudojant Microsoft Office kompiuterine programa. Tyrimo rezultatų susisteminiui buvo taikomas kokybinės tyrimo rezultatų analizės metodas, kategorijos ir subkategorijos sudarytos atsižvelgiant į teorinę darbo analizę, informantų pateikti atsakymai pagrįsti įvairių autorių nuomonėmis ir teiginiais.

Tyrimo etika. Remiantis konfidencialumo, pagarbos, anonimiškumo principais, konfidenciali tyrimo dalyvių informacija nėra ir nebus atskleidžiama.

3. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus tyrimo rezultatų analizė

Tyrimo metu informantų buvo prašoma nurodyti vaiko su autizmo spektro sutrikimu, kuris yra ugdomas jų grupėje, būdingiausias bruožas. Atsakymai, gauti iš pedagogų interviu metu, apibendrinti ir pateikti 1 lentelėje. Vieno ir konkretaus autizmo spektro sutrikimo bruožo, kaip rodiklio nėra, dažniausiai pasireiškia keletas jų. Daugumos informantų (4) teigimu, vaiko autizmo spektro sutrikimu, kuris yra grupėje, būdingiausi bruožai pasireiškia *socialinės sąveikos sutrikimų srityje*. Informantų atsakymai iš dalies sutampa su Ivoškuvienės, Urbutytės (2008) tyrimo rezultatais. Autorės įvardija šiuos pagrindinius bruožus, būdingus autizmo spektro sutrikimą turintiems vaikams: domėjimąsi savo rankų pirštais, nesidomėjimą žaislais, nuolatinį supimąsi, akių kontakto vengimą ir pan. Pasak Zvicevičienės, Aleksienės (2008), autizmo spektro sutrikimas yra labai sudėtingas raidos sutrikimas, kuris pasireiškia verbalinio ir neverbalinio bendravimo sutrikimais. Šiai autorių nuomonei pritaria ir

dalį informantų (2), kurie nurodė, kad vaiko, turinčio autizmo spektro sutrikimą, esančio grupėje, būdingiausi bruožai apima ir *verbalinės ir neverbalinės kalbos sutrikimus*.

1 lentelė. Vaiko, ugdomo grupėje su autizmo spektro sutrikimu, būdingiausi bruožai

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Bruožai, būdingi vaikams, kuriems diagnozuotas autizmo spektro sutrikimas	Socialinės sąveikos sutrikimai	„...Nenoras bendrauti su grupės draugais...“ (A); „...Užsidarymas savyje, abejingumas...“ (C); „...Akių kontakto vengimas...“ (A, C, E, B);
	Verbalinės ir neverbalinės kalbos sutrikimai	„...Sakytinės kalbos vėlavimas, girdėtų frazių nuolatinis kartojimas arba atkartojimas...“ (A); „...Vaikui nepavyksta atkartoti gestų, palaikyti pokalbį. Jie sunkiai bendrauja...“ (B);
	Padidintas jautrumas stimulams	„...Jautrumas pašaliniams garsams arba triukšmui...“ (D); „...Užsidengia akis nuo jį blaškančios šviesos, skleidžia garsą, siekdamas pašalinti jį blaškančius faktorius. ...“ (B);
	Elgesio sunkumai	„...Vengia fizinio kontakto...“ (D); „...Būdingas nervingumas, agresija...“ (E).

Šaltinis: sudarytas autorių remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 2021

Informantų nuomonę patvirtina ir Grigėnaitė (2020), kuri teigia, kad autizmo spektro sutrikimą turintys vaikai pasižymi įvairiais požymiais, vienas iš jų yra komunikacijos sutrikimo problemos. Anot dalies informantų (2), vaiko su autizmo spektro sutrikimu, ugdomo grupėje, būdingiausiems bruožams priskiriami ir *pojūčių sutrikimai*, t.y. padidintas jautrumas aplinkos dirgikliams. Pasak Ulevičiūtės, Gaigalienės (2008), daugelio autizmui priskirtų sutrikimų pašalinti ar išgydyti nėra galimybės, tačiau atsižvelgiant į pojūčių problemas, ypatumus, galima rasti tam tikrų sunkumų įveikimo būdus, padėsiančius vaikui tapti bent kiek nepriklausomam nuo kitų žmonių, savarankiškesniam. Anot Saveikienės (2018), autizmo spektro sutrikimui yra būdingas elgesio sutrikimas. Pasak autorės, autizmo spektro sutrikimo simptomatika lemia tam tikrus raidos nuokrypius, kurie apima daug veiksmų ir kurie trunka visą gyvenimą. Vienas iš tokių ir yra *elgesio sunkumai*. Šiai nuomonei iš dalies pritaria ir informantai (2), kurie teigia, kad vaiko su autizmo spektro sutrikimu, ugdomo jų grupėje, būdingiausi bruožai apima ir *elgesio sunkumus*.

Apibendrinant informantų atsakymus, galima teigti, kad vaiko su autizmo spektro sutrikimu, ugdomo grupėje, būdingiausi bruožai yra: socialinės sąveikos sutrikimai, verbalinės ir neverbalinės kalbos sutrikimai, padidintas jautrumas stimulams, elgesio sunkumai.

Tyrimo metu norėta išsiaiškinti, kokios pagalbos teikimo rūšys naudojamos, bendradarbiaujant su autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų tėvais (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. Pagalbos rūšių teikimas, bendradarbiaujant su autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų tėvais

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Pagalbos teikimo rūšys, bendradarbiaujant su autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų tėvais	Tėvų švietimas	„...Periodiškai ruošu lankstinukus autizmo tema...“ (A), (E); „...Stengiuosi nurodyti literatūrą, kuri nuraminėtų, supažindintų su autizmo spektro sutrikimu...“ (B); „...Organizuojame susirinkimus...“ (C); „...Nurodau keletą internetinių šaltinių ...“ (A), (F); „...Teikiu informaciją juos dominančia tema, kuri susijusi su autizmo spektro sutrikimu...“ (B), (E).
	Kompleksinė pagalba arba komandinis darbas	„...Kreipiuosi į vaiko gerovės komisiją dėl vaiko specialiųjų poreikių patenkinimo...“ (E); „...Padedu suburiant vaiko gerovės komisijos narius bendram darbui, siekiant visapusiško vaiko poreikių patenkinimo...“ (F).
	Nukreipimas pas specialistus	„... Rekomenduoju tėvams kreiptis į šeimos konsultantus, psichologus, įvairius terapeutus...“ (C); „...Visada nukreipiu link specialisto, jeigu matau, kad problema gilesnė ir reikalingas kitos kvalifikacijos žmogaus įsikišimas...“ (D).
	Tyrimų organizavimas	„...Atliekami tyrimai, kurie leidžia suvokti, kokios pagalbos tėvai tikisi, kokia ji reikalinga...“ (C).

Šaltinis: sudarytas autorių, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 2021

Didžioji dalis informantų (5) pagalbos teikimui įgyvendinti pasirenka *tėvų švietimą*. Tyrimo rezultatai atliepia Leliūgienės, Simanavičiūtės (2010) mintis: tėvų švietimas remiasi sėkminga vaiko socializacijos prielaida. Autorės nurodo, kad tėvų švietimas garantuoja jų pilnavertį dalyvavimą ugdymo procese, nes šiuo būdu yra sudaromos sąlygos įgyti reikiamų žinių. Daugumainformantų (4) akcentuoja tėvų *nukreipimą pas specialistus*. Jų atsakymai sutampa su Samsonienės, Bencion Malkin, Kairio, Juozulyno (2017) nuomone: specialistai daro didelę įtaką šeimai, jos gyvenimui ir gerovei. Kita dalis informantų (2) nurodo padedantys tėvams sutelkti komandą vaiko specialiųjų poreikių patenkinimui, problemoms spręsti, *nukreipia į Vaiko gerovės komisiją*. Anot Baraldsnės, Vaškienės (2013), Vaiko gerovės komisijai pavesta įvairių funkcijų, kurios padeda išspręsti įvairias iškilusias problemas, susijusias su vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių patenkinimu. Vienas informantas (1) pagalbos teikimą sieja su tyrimų organizavimu. Šių tyrimų esmė, anot informanto, išsiaiškinti, kokios pagalbos tėvai tikisi ir norėtų sulaukti iš pedagogo.

Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad pedagogai stengiasi dėl vaiko gerovės, bendram darbui pakviesdami įvairius specialistus. Tokiu būdu stengiamasi surasti efektyviausius pagalbos teikimo būdus ir formas. Dažniausiai teikiama pagalbos rūšis yra tėvų švietimas, kurio metu teikiama tėvams įvairi informacija apie vaiko raidos ypatumus, ugdymosi pasiekimus, psichologinės pagalbos šaltinius. Kitos naudojamos pagalbos formos, bendradarbiaujant su autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų tėvais, yra šios: komandinis darbas, nukreipimas pas specialistus, tyrimų organizavimas. Pedagoginės pagalbos teikimas tėvams pagerina tėvų psichologinę būseną, padeda suvokti bendradarbiavimo proceso esmę bei naudą, siekiant patenkinti vaiko poreikius ir užtikrinti jo gerovę.

Interviu metu norėta atskleisti, kokias bendradarbiavimo formas pedagogai naudoja, įtraukdami tėvus, auginančius autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus, į ugdymo procesą (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. Bendradarbiavimo formų naudojimas, įtraukiant autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų tėvus į ugdymo procesą

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Bendradarbiavimo formų naudojimas, įtraukiant autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų tėvus į ugdymo procesą	Individualūs pokalbiai ir susitikimai	„...Individualūs pokalbiai...“ (A), (B), (D), (E); „...Pokalbis telefonu...“ (D); „...Individualūs susitikimai...“ (A); „...Supažindinu tėvus su vaiko pasiekimais, elgesiu...“ (B), (C), (F)...“.
	Susirinkimai	„...Susirinkimai...“ (A), (F);
	Bendri renginiai, šventės ir išvykos	„...Bendros šventės...“ (C); „...Kviečiu į bendruomenės organizuojamus renginius...“ (A), (B), (D), (E), (C); „...Įvairios išvykos...“ (F).
	Ugdomosios veiklos	„...Organizuojame įvairiomis temomis atviras ugdomasias veiklas...“ (B), (C), (F).

Šaltinis: sudarytas autorių, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 2021

Turėdami daugiau žinių, praktinių įgūdžių, pedagogai gali bendradarbiaudami tas žinias perteikti tėvams. Visi informantai (6) nurodo naudojantys šias bendradarbiavimo su tėvais formas: *bendrus renginius, šventes ir išvykas*, kurios, anot Kaffemanienės ir Žukaitės (2008), taikomos norint suplanuoti, individualizuoti ar sumodeliuoti specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų ugdymą. Remiantis gautais tyrimų rezultatais, galima teigti, kad didžioji dalis informantų (5) tėvų įtraukimui į ugdymo procesą renkasi *individualius pokalbius ir susitikimus*, kurie, pasak Miltenienės (2005), yra dažniausiai pedagogų pasirenkama bendradarbiavimui su tėvais forma. Anot Vijūnaitės ir Slušnienės (2018), individualios bendradarbiavimo su tėvais formos, tai tokios formos, kurios taikomos vis dažniau, atsižvelgiant į šiandieninį gyvenimą, atsirandančias naujoves ir šių naujovių pritaikymo galimybes. Pasak Griciūnaitės (2016), ugdymo įstaiga, norėdama teikti kokybiškas paslaugas, turi identifikuoti tėvų poreikius, lūkesčius, patirtį, vertybes bei įtraukti tėvus į ugdomasias veiklas, siekiant efektyvios partnerystės užtikrinimo. Šiai nuomonei iš dalies pritaria ir pusė tyrimo dalyvavusių informantų (3), kurie nurodė, kad siekiant efektyvaus bendradarbiavimo su tėvais, auginančiais autizmo spektro

sutrikimą turinčius vaikus, į ugdymo procesą įtraukti juos yra būtina. Pasak Gelžinytės, Bagdono (2016), *susirinkimai* yra viena iš sėkmingo bendradarbiavimo su tėvais formų. Šiai nuomonei pritaria ir informantai (2).

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad tėvų įtraukimui į ugdymo procesą dažniausiai naudojamos bendradarbiavimo formos yra šios: individualūs pokalbiai ir susitikimai, bendri renginiai, šventės ir išvykos, šiek tiek rečiau – ugdomosios veiklos ir susirinkimai.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti sėkmės veiksnius, galinčius pagerinti bendradarbiavimą su tėvais ugdant vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimą. Gauti tyrimo rezultatai apibendrinti ir pateikti 4 lentelėje (žr. 4 lentelė).

4 lentelė. Sėkmės veiksniai, galintys pagerinti bendradarbiavimą su tėvais ugdant vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimą

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Sėkmės veiksniai, galintys pagerinti bendradarbiavimą su tėvais ugdant vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimą	Pasitikėjimo ugdymo įstaiga skatinimas	„...Skatinti pasitikėjimą ugdymo įstaiga...“ (B);
	Teigiamos atmosferos gerinimas	„...Stengtis grupės aplinkoje ir ugdymo įstaigoje sudaryti tokią aplinką, kurioje nebūtų formalumų, suvaržymų...“ (A);
	Informacijos skleidimo gerinimas	„...Organizuoti atviras veiklas... pokalbius, sisteminti informaciją apie vaiko pažangą, įgūdžius, o su gautais rezultatais supažindinti tėvus, vykdyti tėvų konsultacijas, organizuoti bendrus renginius...Rengti lankstinukus...“ (C);
	Nuoširdus bendravimas	„...Pedagogai turi...suvokti savo darbo viziją... išklaudyti vienas kitą, priimti pastebėjimus, patarimus...vengti neaiškių pasisakymų, dviprasmiškų kalbų. Visuomet išlikti tolerantiškiems...“ (D); „... Gebėjimas priimti kito žmogaus nuomonę...“ (E); „...Nuoširdus bendravimas...“ (F).

Šaltinis: sudarytas autorių, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 2021

Pusė informantų (3) vieną iš pagrindinių veiksnių, galinčių pagerinti bendradarbiavimą su tėvais ugdant vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimą, nurodė *nuoširdų ir teigiamą bendradarbiavimą*. Šiai informantų nuomonei pritaria Vietienė ir Malinauskienė (2015). Autorių teigimu, kokybišką vaiko ugdymąsi galima pasiekti tik nuoširdžiu pedagogų ir tėvų bendravimu ir bendradarbiavimu. Čiuladienė ir Valantino (2016) pabrėžia, kad tėvų ir pedagogų sėkmingas bendradarbiavimas reiškia ne tik informacijos gavimą, bet ir jos pasidalijimą. Autorių nuomone, sėkmingas bendradarbiavimas bus tik tada, kai pedagogai sugebės domėtis tėvų lūkesčiais, pastebėjimais, o nebus jiems apatiški. Šiai nuomonei dalinai pritaria ir informantas (1), kuris nurodė *informacijos skleidimo gerinimą*.

Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas yra priemonė tikslams pasiekti, problemoms išspręsti, bet ne problemoms išvengti. *Pasitikėjimas ugdymo įstaiga skatinimas ir teigiamos atmosferos gerinimas pasak informantų* (2), taip pat sėkmės veiksnys, galintis pagerinti bendradarbiavimo procesą su tėvais, ugdančiais vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimą. Ir tik atsižvelgus į visus šiuos veiksnius galima tikėtis sėkmingo bendradarbiavimo.

Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad sėkmės veiksniai, galintys pagerinti bendradarbiavimo su tėvais, ugdančiais vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimą, yra šie: pasitikėjimo ugdymo įstaiga skatinimas, teigiamos atmosferos, informacijos skleidimo gerinimas, nuoširdus ir teigiamas bendravimas.

Išvados

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą, paaiškėjo, kad autizmo spektro sutrikimas yra – įvairiapusis raidos sutrikimas, dėl kurio pažeidžiamas vaiko fizinis ir psichosocialinis funkcionavimas. Autizmo sutrikimas pasireiškia kalbos, bendravimo sunkumais, socialinių gebėjimų stoka, vaizduotės ir interesų sutrikimais. Vaiko, turinčio autizmo spektro sutrikimą, specialiųjų ugdymosi poreikių patenkinimui yra labai svarbus ir reikalingas tėvų, pedagogų ir specialistų bendradarbiavimas ikimokyklinio ugdymo

procesu. Pedagogai ir tėvai susiduria su įvairiomis bendradarbiavimo problemomis, tačiau kiekvienas iš jų jas supranta skirtingai.

2. Atlikus kokybinį tyrimą nustatyta, kad pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas ugdant autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje yra reikšmingas ir reikalingas procesas siekiant vaiko gerovės užtikrinimo. Pedagogų nuomone, tėvų įtraukimui į ugdymo procesą priimtinausias ir dažniausiai naudojamos bendradarbiavimo formos yra šios: individualūs pokalbiai ir susitikimai, bendri renginiai, šventės ir išvykos, šiek tiek rečiau – ugdomosios veiklos ir susirinkimai. Pedagogai nurodo tokius bendradarbiavimo metodus ir priemones, susijusias su autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų tėvais: įvairūs susitikimai, pokalbiai, susirašinėjimas elektroniniais laiškais, ugdymosi pasiekimų vertinimas ir aptarimas. Pedagogų teigimu, bendradarbiavimo su šeima sėkmę lemia šie veiksniai: pasitikėjimo ugdymo įstaiga skatinimas, teigiamos atmosferos, informacijos sklaidimo gerinimas, nuoširdus ir teigiamas bendravimas.

Literatūra

1. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Kaffemanienė, I., Melienė, R., ir Miltenienė, L. (2011). *Specialiųjų ugdymo poreikių tenkinimas: Lietuvos patirtis užsienio šalių kontekste*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
2. Baraldsnė, D. ir Vaškienė, A. (2013). Socialinio pedagogo iššūkiai organizuojant ir teikiant socialinę-pedagoginę pagalbą mokiniams mokykloje. *Socialinis darbas*, 1 (62), 199-210.
3. Baron-Cohen, S. (2011). *Esminis skirtumas: Vyriškos ir moteriškos smegenys. Visa tiesa apie autizmą*. Vilnius: Baltos lankos.
4. Burvytė, S. (2019). *Šeimos ir ikimokyklinių ugdymo institucijų bendradarbiavimas: pozityviosios tėvystės skatinimo aspektas*. *Socialinis ugdymas*, 3 (35), 122-136. Prieiga per internetą: Šeimos ir ikimokyklinių ugdymo institucijų bendradarbiavimas: pozityviosios tėvystės skatinimo aspektas | VDU CRIS
5. Čiuladienė, G. ir Valantinas, A. (2016). Tėvų ir mokyklos bendradarbiavimo gairės: ką atskleidžia kritiškai tėvų atsiliepimai apie ugdymo procesą. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 37 (37), 35-47.
6. Encarnacion, S. ir Pozo, P. (2014). *Coping Strategies and Parents Positive perceptions of Raising a Child with Autism Spectrum Disorders*. Spain: National University of Distance Education
7. Fett-Conte, A., Bossolani-Martins, A., L ir Avanzo Rosan, D., B. (2014). Etiology of Autism the Complexity of Risk Factors in Autism Spectrum Disorder. Brasil: Faculty of Psychology. Prieiga per internetą: <https://www.intechopen.com/chapters/47503>
8. Francescon Cittolin, S. (2018). *Cooperation: A Concept Analysis*, 9 (2), 28-31.
9. Gelžinytė, I. ir Bagdonas, A. (2016). Šeimų, auginančių 4-5 metų vaikus, dalyvavimas vaikų ugomuoje veikloje. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/reader/75821380>
10. Grecucci, A., Siugzdaite, R. ir Job, R. (2016). Advanced neuroimaging methods for studying autism disorder. Switzerland: *Frontiers*.doi:10.3389/fnins.2017.00533
11. Griciūnaitė, E. (2016). Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas tobulinant ugdymo kokybę ikimokyklinėje įstaigoje. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/75821367.pdf#page=79>
12. Grigėnaitė, J. (2020). Ankstyvojo amžiaus autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų funkcinio elgesio vertinimas bendradarbiaujant šeimoms ir logopedui. *Mokslo publikacijos*, 1 (41), 103-139.
13. Gustaitienė, I. ir Širiakovienė, A. (2020) Priešmokyklinio ugdymo pedagogų ir tėvų bendravimas ir bendradarbiavimas (Kauno miesto atvejis). *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 50 (1), 6-13. Prieiga per internetą: doi: <https://doi.org/10.21277/jmd.v50i1.283>
14. Ivoškuvienė, R. ir Urbutytė, A. (2008). Autistiško vaiko pažinimas šeimoje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (20), 158-163.
15. Juchnevičienė, R., Mačiulienė, D. ir Juškytė, V. (2014). *Tėvų, auginančių vaikus, turinčius autizmo sindromą, nuomonė apie dantų edukacines profilaktikos galimybes*. *Sveikatos mokslai*. 24 (6), 35-39.
16. Kaffemanienė, I. ir Žukaitė, S. Auklėtojų ir logopedų nuostatos į bendradarbiavimą, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus. *Mokslo publikacijos*, 4(20), 169-175.

17. Kairienė, D. (2010). *Komandų narių bendradarbiavimas teikia ankstesnę pagalbą vaikui ir šeimai: atvejo analizė*, 1 (22), 84-96.
18. Kalyva, E. (2013). Stress in Greek Primary Schoolteachers Working Under Conditions of Financial Crisis, *Europe's Journal of Psychology*, 9 (1), 104-112.
19. Klimavičius, D. (2015). Vaikystės autizmas suaugusiųjų amžiuje. Prieiga per internetą: https://www.emedicina.lt/lt/gydytojui/lietuvos_naujienos/v-88.html
20. Leliūgienė, I. ir Simanavičiūtė, G. (2010). Pedagoginis tėvų švietimas kaip sėkmingos vaikų socializacijos prielaida. *Mokslo publikacijos*, 9 (1), 114-121.
21. Mickevičienė, E., Šinkariova, L. ir Perminas, A. (2009). Vaikų, turinčių autizmo sindromą, tėvų ir motinų depresyvumas. *Psichologija*, 390, 19-30. doi: 10.15388 / Psichol.2009.0.2597
22. Miltenienė, L. (2004). Pedagogų nuostatos į specialųjį ugdymą ir ugdymo dalyvių bendradarbiavimą: struktūros ir raiškos ypatumai. *Specialusis ugdymas:mokslo darbai*, 2 (11), 151-165.
23. Miltenienė, L. (2005). Mokyklinio amžiaus specialiųjų poreikių vaikų ugdymas. *Specialusis ugdymas*, 2 (13), 34-44.
24. Nacionalinė švietimo agentūra. (2016). Bendrojo ugdymo mokytojų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų tobulinimas. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/svietimo-pagalbos-departmentas/projektai/bendrojo-ugdymo-mokytoju-bendruju-ir-dalykiniu-kompetenciju-tobulinimas/>
25. Nacionalinis medicininės klasifikacijos centras. (2008). TLK-10-AM sisteminis ligų sąrašas. Prieiga per internetą: TLK-10-AM / ACHI / ACS elektroninis vadovas (vlk.lt)
26. Pilkauskienė, A. (2008). Autizmas. Vis dar daug klausimų. Prieiga per internetą: https://www.sveikasmozgus.lt/Vaikams1-1296-Autizmas_Vis_dar_daug_klausimu
27. Samsonienė, L., Bencion Malkin, M., Kairys, J. ir Juozulynas, A. (2017). Šeimų, auginančių vaikus su autizmo spektro sutrikimu, gyvenimo gerovė. *Sveikatos mokslai*, 27 (3), 76-83.
28. Saveikienė, D. (2018). Tėvų, auginančių autizmą turinčius vaikus, požiūrio į vaiko ateitį naratyvas. *Tiltai*, 79 (1), 125-140.
29. Skučaitė, V. ir Karmazė, E. G. (2011). Padėkime vaikui įveikti sunkumus: geroji bendradarbiavimomokyklose patirtis. Prieiga per internetą: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:5kljrHhlqQ4J:https://sodas.ugdome.lt/bylos/GENERAL/a4ed3426-15c0-403d-b112-21441ccc775f.pdf+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>
30. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras (2011). Metodinės rekomendacijos „Mokomės kartu“. Prieiga per internetą: http://www.esparama.a.lt/es_parama_pletra/failai/ESF_produkta/2011_metodines_rekomendacijos_Mokomes_kartu
31. Šavrina, B., Grundey, D. ir Berzina, K. (2008). Cooperation-the form of sustainable tourism industry in Latvia. *Baltic Journal on Sustainability*, 14 (2), 151-161.
32. Ulevičiūtė, R. ir Gaigalienė, M. (2008). 3-7 metų vaikų autistų tėvų požiūris į struktūruoto mokymo taikymą. *Mokslo publikacijos*, 5, 249-290.
33. Vaicekauskienė, V. (2003). *Neįgalių vaikų ugdytojų požiūris į bendradarbiavimą. Socialinis darbas*, 1 (3), 57-71.
34. Vietienė, I. ir Malinauskienė, D. (2015). Tėvų požiūris į bendradarbiavimo raišką ikimokyklinėje bendruomenėje. *Mokslo publikacijos*, 24 (1), 101-113.
35. Vijūnaitė, J. ir Slušnienė, G. (2018). Informacinių technologijų panaudojimo galimybės bendradarbiavimo su tėvais procese ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Prieiga per internetą: https://www.kvk.lt/wp-content/uploads/2020/12/Studijos-verslas-visuomene_2018.pdf#page=114
36. Zvicevičienė, S. ir Aleksienė, V. (2008). *Lietuvos etnochoreografija autistiškiems vaikams: ugdymo ir terapijos aspektai: mokslo studija*. Vilnius: Ciklonas.

THE COLLABORATION BETWEEN EDUCATORS AND PARENTS IN EDUCATING CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

Jūratė Kazlauskienė, Šilutė kindergarten, Star“
Aurelija Valaitienė, Klaipėda State University of Applied Sciences

Summary

Autism spectrum disorder is a heterogeneous group of neurodevelopmental disorders characterized by persistent impairments in social communication and interaction (Zvicevičienė, Aleksienė, (2008). The causes of autism spectrum disorder remain unclear to this day (Grecucci, Siugzdaite, Job, 2016). Autism spectrum disorder can cause significant social, communication and behavioral problems. Children with this disorder are able to communicate, behave appropriately and learn, but unlike most other people, some need more help, and some need less. Autism spectrum disorder is widely known in the modern world, but not enough is known about it in Lithuania (Juchnevičienė, Mačiulienė, Juškytė, 2014). There is a lack of research that reveals the peculiarities of cooperation between parents and educators with children with autism spectrum disorder in preschool age. Only a harmonious cooperation between educators, parents and professionals can help children to successfully socialise in society (Požo, 2017). Educators and parents are the two interfaces responsible for educating and preparing the child for independent living. Their cooperation is essential and necessary, as educators and parents can only work together to achieve excellent results. A good relationship between educators and parents can strengthen the cooperation between parents and the pre-school institution, which is essential for achieving common goals. This is the reason for the relevance of the chosen topic.

Research problem: how do educators and parents work together to educate children with autism spectrum disorder?

Study object: cooperation between parents and educators

Aim of the study: to analyze the collaboration between educators and parents in the education of children with autism spectrum disorder.

Objectives of the study

1. To provide theoretical insight into the peculiarities of cooperation between educators and parents in the education of children with autism spectrum disorder.

2. To empirically identify forms and methods of cooperation between educators and parents in the education of children with autism spectrum disorder.

Research methods: analysis of scientific literature, structured interviews, qualitative analysis of research results.

The definition of autism spectrum disorder and the developmental aspects of children with autism spectrum disorder suggest that autism spectrum disorder is a multifaceted developmental disorder that impairs the child's physical and psychosocial functioning. Autism spectrum disorder manifests itself in a variety of ways: difficulties with language, communication, social skills, imagination and interests. For a child with an autism spectrum disorder, cooperation between parents, educators and professionals in the pre-school education process is essential and necessary to meet the special educational needs of the child. Educators and parents face a variety of cooperation problems, but each perceives them differently. The results of the study revealed that cooperation between educators and parents in the education of children with autism spectrum disorder in pre-school education is a significant and necessary process for the well-being of the child. Educators consider that the most acceptable and commonly used forms of cooperation to involve parents in the educational process are: individual conversations and meetings, joint events, festivals and outings, and, to a lesser extent, educational activities and meetings. Educators indicate the following methods and means of cooperation with parents of children with autism spectrum disorder: various meetings, conversations, emails, assessment and discussion of educational achievements.

Keywords: autism spectrum disorder, parent and educator cooperation, education.